

РОЗГЛЯНУТО
Вченою радою
Протокол № ____
служби
від ____ 2020 року

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Академії
Державної пенітенціарної
____ 2020 року № ____

ПОЛОЖЕННЯ
про кваліфікаційну роботу здобувача
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Академії Державної пенітенціарної служби

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Положення про кваліфікаційну роботу здобувача першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Академії Державної пенітенціарної служби (далі – Положення) є складовою частиною системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в Академії Державної пенітенціарної служби (далі – Академія). Воно розроблене з урахуванням вимог Закону України «Про вищу освіту», нормативних документів МОН України, державних стандартів вищої освіти України, «Положення про організацію освітнього процесу Академії Державної пенітенціарної служби».

Положення є документом, що регламентує загальний порядок організації написання та захисту кваліфікаційних робіт курсантами та студентами Академії.

1.2. Кваліфікаційна робота бакалавра є самостійним теоретико-прикладним науковим дослідженням курсанта (студента), що виконується відповідно до навчального плану на завершальному етапі навчання за освітньою програмою певного освітнього (освітньо-кваліфікаційного) рівня і передбачає:

а) систематизацію, закріплення, розширення теоретичних і практичних знань зі спеціальності та застосування їх при вирішенні конкретних наукових, виробничих та інших завдань;

б) розвиток навичок самостійної роботи й оволодіння методикою дослідження та експерименту, пов'язаних з темою роботи.

Бакалаврська кваліфікаційна робота є дослідженням (розробкою) у рамках освітньої програми конкретного проблемного питання або науково-практичного (методичного) завдання з елементами наукового пошуку.

Вимоги до засобів об'єктивного контролю ступеня досягнення кінцевої мети освітньо-професійної підготовки, зокрема, до кваліфікаційної роботи, визначаються стандартом вищої освіти. Виконання й захист кваліфікаційної роботи дають змогу

визначити рівень теоретичної і практичної підготовки курсанта (студента), перевірити його здатність бути дипломованим фахівцем із певної освітньої програми.

1.3. Головною метою написання кваліфікаційної роботи є оволодіння курсантами (студентами) інтегрованою здатністю розв'язувати складні завдання й проблеми в певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення дослідницько-пошукових дій на основі засвоєних за весь період навчання загальних, професійних, предметних компетентностей відповідно до вимог стандартів вищої освіти.

1.4. Цим Положенням визначаються загальні вимоги щодо підготовки та публічного захисту кваліфікаційної роботи. На основі цього Положення кафедри можуть, виходячи зі специфіки спеціальностей і навчальних дисциплін, конкретизувати критерії оцінювання й особливості підготовки випускних кваліфікаційних робіт, уточнювати відповідні нормативні вимоги, розробляти методичні рекомендації.

1.5. Виконання кваліфікаційної роботи передбачає:

- поглиблення, систематизацію та закріплення отриманих за час навчання компетентностей курсанта (студента);
- розвиток здатності обирати й аналізувати наукову або практичну проблему, робити висновки й узагальнення, застосовувати знання для вирішення конкретних наукових, виробничих та інших завдань, обґрунтовувати конкретні рекомендації, які можуть мати теоретичний і/або практичний характер;
- напрацювання й розвиток навичок самостійної роботи і творчого пошуку, в тому числі в умовах, що змінюються;
- оволодіння методикою наукових досліджень і експерименту відповідно до спеціальності;
- визначення рівня підготовленості випускника до майбутньої професійної діяльності, самовдосконалення й продовження навчання для здобуття наступного рівня вищої освіти.

2. МЕТА І ЗАВДАННЯ ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

2.1. Виконання і захист кваліфікаційної роботи є завершальним етапом вивчення відповідної навчальної дисципліни у закладі вищої освіти.

Кваліфікаційна робота є кінцевим результатом самостійної індивідуальної навчальної діяльності курсанта (студента), науковим дослідженням, яке підводить підсумки вивчення ним дисциплін, що передбачені навчальним планом підготовки за спеціальністю 053 «Психологія» з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

2.2. Метою виконання кваліфікаційної роботи є вирішення проблеми, що

ґрунтується на комплексному опануванні матеріалу і методів дослідження, послідовного викладання, а також практичного застосування теоретичних знань для вирішення конкретних завдань.

2.3. У процесі виконання кваліфікаційної роботи курсант (студент) у відповідності до кваліфікаційних вимог повинен проявити:

- знання з відповідної навчальної дисципліни, які розкривають теоретичні та практичні питання у фаховій сфері;
- вміння відбирати, систематизувати та обробляти інформацію у відповідності до цілей дослідження;
- вміння узагальнювати та обґрунтовувати наукові висновки і конкретні пропозиції щодо вирішення актуальних проблем.

2.4. Кваліфікаційна робота має характеризуватися логічністю, аргументованістю і відповідати наступним вимогам:

- містити аналіз досліджуваної теми;
- містити власну думку стосовно проблеми дослідження;
- містити практичні рекомендації щодо теми дослідження;
- мати належне оформлення;
- бути виконаною і поданою на кафедру в термін, передбачений графіком освітнього процесу.

Кваліфікаційна робота, яка не відповідає вимогам щодо змісту та оформлення, написана без дотримання встановлених термінів, не містить обґрунтованих висновків, до захисту не допускається.

3. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

3.1. Структура кваліфікаційної роботи повинна мати такі структурні елементи:

- титульний аркуш;
- зміст;
- перелік умовних позначень (за необхідності);
- основну частину: вступ, розділи, висновки;
- список використаних джерел;
- додатки (за необхідності).

Кожний структурний елемент починається з нової сторінки.

3.2. Вимоги до структурних елементів

3.2.1. Титульний аркуш кваліфікаційної роботи оформлюється за встановленою

формою (додаток А).

3.2.2. Зміст повинен містити назви всіх структурних елементів, заголовки та підзаголовки (за їх наявності) із зазначенням нумерації та номери їх початкових сторінок (додаток Б).

3.2.3. Перелік умовних позначень, символів, одиниць вимірювання, скорочень подається за необхідності у вигляді окремого списку. Додатково їхнє пояснення наводиться у тексті при першому згадуванні. Скорочення, символи, позначення, які повторюються не більше двох разів, до переліку не вносяться (додаток В).

3.2.4. Основна частина кваліфікаційної роботи має містити:

- вступ;
- розділи кваліфікаційної роботи;
- висновки.

У вступі подається загальна характеристика кваліфікаційної роботи в такій послідовності:

- актуальність теми (обґрунтування вибору теми дослідження);
- мета і завдання дослідження;
- об'єкт дослідження;
- предмет дослідження;
- структура та обсяг кваліфікаційної роботи.

Актуальність теми (обґрунтування вибору теми дослідження). Розкрити шляхом критичного аналізу та порівняння з відомими підходами до розв'язання суті проблеми, обґрунтувати доцільність роботи з урахуванням ступеня її розробки, вказуючи, які завдання вирішено, які прогалини знань існують; зазначити, які вчені та спеціалісти займаються обраною тематикою, у чому полягають основні здобутки попередніх дослідників теми.

Мета дослідження – це формулювання тієї кінцевої цілі (або цілей), яку автор дослідження бажає досягти (мета роботи переплітається з її назвою і повинна чітко вказувати, що саме розв'язується в кваліфікаційній роботі).

Завдання дослідження – це ті завдання, за допомогою яких може бути досягнута мета дослідження, ці завдання розкриваються в підрозділах відповідних розділів кваліфікаційної роботи.

Об'єкт дослідження – це та область об'єктивно існуючого наукового знання, у рамках якої знаходиться те, що буде осмислюватися (досліджуватися).

Предмет дослідження – це частина об'єкта дослідження яка власне і досліджується (тобто предмет більш вузька область дослідження, ніж об'єкт). У одному об'єкті може бути

виділена достатньо велика кількість предметів дослідження (предмет дослідження повинен відповідати його темі).

Структура кваліфікаційної роботи. Наприклад: кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків і списку використаної літератури.

Обсяг вступу – 2-3 сторінки.

Розділи кваліфікаційної роботи. Текст розділів та підрозділів має містити закінчену інформацію. Він має бути викладений послідовно, логічно, аргументовано, з висвітленням наявних проблем. Якщо з тієї чи іншої теми у літературі існують різні точки зору, їх слід навести, проаналізувати, визначити найбільш вдалу або, може і відмінну від інших, навести власну позицію з цього приводу.

Викладаючи основний текст роботи, обов'язково необхідно посилатися на джерела інформації, що містяться в списку використаних джерел.

Подаючи матеріал, необхідний для розкриття теми, можна використовувати графіки, схеми, таблиці, наводити приклади з практики.

Висновки розміщують після основного тексту роботи, починаючи з нової сторінки. У цій частині роботи слід сформулювати основні висновки по темі, що впливають із поставлених у вступі роботи завдань, при цьому висновки повинні бути короткими, органічно впливати із змісту роботи і не торкатись тих аспектів, які не розкривались автором. Обсяг висновків – 1-3 сторінки.

3.2.5. Список використаних джерел формується у порядку появи посилань у тексті (Додаток Г). Посилання оформлюються в форматі: [5, с.185].

Бібліографічний опис джерел складають відповідно до чинних стандартів з бібліотечної та видавничої справи, міжнародних і державного стандартів з обов'язковим наведенням назв праць. Зокрема потрібну інформацію можна одержати із таких міждержавних і державних стандартів: Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015

3.2.6. До додатків може включатися допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття кваліфікаційної роботи:

- проміжні формули і розрахунки;
- таблиці допоміжних цифрових даних;
- протоколи та акти випробувань, впровадження, розрахунки економічного ефекту, листи підтримки результатів кваліфікаційної роботи;
- інструкції та методики, опис алгоритмів, які не є основними результатами кваліфікаційної роботи, описи і тексти комп'ютерних програм вирішення задач за допомогою електронно-обчислювальних засобів, які розроблені у процесі виконання кваліфікаційної роботи;

- ілюстрації допоміжного характеру;
- інші дані та матеріали.

ОСНОВНІ ТЕХНІЧНІ ВИМОГИ ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Мова та обсяг	Кваліфікаційна робота повинна бути виконана державною мовою. Обсяг основного тексту кваліфікаційної роботи має становити 25-30 сторінок.
Інтервал	Кваліфікаційну роботу друкують за допомогою принтера на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм) з використанням шрифтів текстового редактора Word з полуторним міжрядковим інтервалом.
Шрифт	Використовується шрифт Times New Roman текстового редактора Word розміром (кеглем) 14 пт. Відступ першої строчки – 1,25.
Береги	Текст кваліфікаційної роботи необхідно друкувати, залишаючи поля таких розмірів: ліве – 30 мм, праве – 10 мм, верхнє –20 мм, нижнє – 20 мм.

4. ЗАХИСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Захист кваліфікаційної роботи є формою атестації здобувачів вищої освіти. Атестація здійснюється відкрито і гласно. Для осіб, які здобувають ступінь бакалавра, атестація здійснюється атестаційною комісією, до складу якої можуть включатися представники Державної кримінально-виконавчої служби України та інших вищих навчальних закладів. Атестація осіб здійснюється на підставі оцінювання рівня їх професійних знань, умінь і навичок, передбачених відповідним рівнем вищої освіти.

Навчальний заклад на підставі рішення комісії присуджує особі, яка успішно виконала освітню програму на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти, відповідний ступінь вищої освіти та присвоює відповідну кваліфікацію.

Терміни проведення атестації визначаються навчальними планами підготовки здобувачів та графіком освітнього процесу. Атестацію проходить кожен здобувач після повного виконання ним навчального плану за відповідним освітнім ступенем. З метою атестації здобувачів вищої освіти створюються атестаційні комісії.

До складу атестаційної комісії входить голова, який є фахівцем у відповідній галузі або провідним науковцем відповідного напрямку наукової діяльності. Головою може призначатися науково-педагогічний працівник з напрямку підготовки (спеціальності), який не є працівником Академії. До складу комісії можуть входити: проректори Академії, начальники факультетів, начальники (завідувачі) кафедр, професори, доценти профільюючих кафедр, наукові співробітники.

Проведення атестації відбувається в присутності Голови комісії та більшості її членів. Засідання комісії оформлюється протоколом за встановленою формою. У протоколах відображається прізвище здобувача вищої освіти, номер ЕК, оцінки отримані випускником під час атестації, характеристика повноти висвітлених у роботі проблем та зроблених висновків.

Комісія працює за графіком погодженим з навчальним відділом Академії і затвердженим першим проректором. Графік роботи комісії оприлюднюється не пізніше, як за місяць до початку її діяльності. У випадку неявки здобувача вищої освіти на засідання ЕК з поважних причин (раптове захворювання, нещасний випадок, смерть або тяжка хвороба близьких родичів, стихійне лихо, що спричинило тяжкі наслідки для сім'ї або близьких родичів), підтверджених відповідними документами, можливе перескладання за рішенням голови ЕК. Для проведення захисту кваліфікаційної роботи бакалавра, як правило, планується не більше як 12 осіб на один день роботи.

Захист кваліфікаційної роботи бакалавра проводиться на відкритому засіданні комісії за участю більше ніж половини її складу та обов'язкової присутності Голови комісії.

Оцінювання результатів складання кваліфікаційної роботи бакалавра здійснюється у порядку, передбаченому прийнятою в Академії системою контролю знань:

– за національною (чотирибальною) шкалою:

- відмінно,
- добре,
- задовільно,
- незадовільно;

– за шкалою ЄКТС (100-бальною шкалою):

- «А» – 90-100 балів – відмінно (робота написана самостійно, зміст повністю відповідає назві, поставленій меті та задачам; правильно визначено і оформлено науковий апарат дослідження; зроблено глибокий і всебічний аналіз наукових джерел; авторські висновки зроблено на високому рівні узагальнення; робота оформлена з дотриманням усіх вимог і написана грамотно; робота подана на кафедру вчасно; рецензент оцінив роботу на оцінку «відмінно» (А);

- «В» – 82-89 балів – дуже добре (робота написана самостійно, зміст відповідає назві, задачі виконані і мета досягнута; правильно визначено і оформлено науковий апарат дослідження; зроблено глибокий аналіз наукових джерел; авторські висновки зроблено на недостатньо високому рівні узагальнення; робота оформлена з дотриманням усіх вимог і

написана грамотно; робота подана на кафедру вчасно; рецензент оцінив роботу на оцінку «добре» (B);

- «C» – 75-81 бали – добре (робота написана самостійно, зміст відповідає назві, задачі виконані і мета досягнута; правильно визначено і оформлено науковий апарат дослідження; зроблено аналіз наукових джерел; авторські висновки зроблено на недостатньо високому рівні узагальнення; в оформленні роботи є окремі недоліки, у тому числі мовні; робота подана на кафедру вчасно; рецензент оцінив роботу на оцінку «добре» (C);

- «D» – 64-74 балів – задовільно (робота написана самостійно, зміст розкрито недостатньо, задачі виконані не повністю, що позначилося на повноті досягнення мети; аналіз наукових джерел неповною мірою відбиває сучасний стан наукової розробки досліджуваної проблеми; авторські висновки зроблено на недостатньо високому рівні узагальнення; в оформленні роботи є недоліки; недостатня кількість бібліографічних джерел; є мовні помилки; рецензент оцінив роботу на оцінку «задовільно» (D);

- «E» – 60-63 – задовільно (робота написана в основному самостійно, зміст розкрито недостатньо, задачі виконані не повністю, що позначилося на повноті досягнення мети; аналіз наукових джерел неповною мірою відбиває сучасний стан наукової розробки досліджуваної проблеми; застаріла і недостатня бібліографія; авторські висновки зроблено на невисокому рівні узагальнення; в оформленні роботи є недоліки; суттєві порушення мовного режиму; рецензент оцінив роботу на оцінку «задовільно» (E);

- «FX» – 35-59 – незадовільно (робота списана або зміст не розкритий; здобувач не вміє користуватися науковим апаратом; робота оформлена без дотримання вимог; велика кількість мовних помилок; робота подана на кафедру після встановленого терміну; рецензент оцінив роботу на оцінку «незадовільно» (FX);

- «F» – 1-34 – незадовільно.

Рішення атестаційної комісії про оцінку знань, виявлених під час захисту кваліфікаційної роботи бакалавра, приймається на закритому (відкритому) засіданні комісії відкритим голосуванням більшістю голосів членів комісії, які брали участь у її засіданні. За однакової кількості голосів голос Голови комісії є вирішальним. Повторний захист кваліфікаційної роботи бакалавра з метою підвищення оцінки не дозволяється. Здобувачам, які позитивно захистили кваліфікаційну роботу бакалавра, рішенням комісії присвоюється кваліфікація відповідно до отриманої спеціальності та видається диплом встановленого зразка.

Здобувачу диплом з відзнакою видається за дотримання наступних умов:

– отримання ним не менше ніж 75 відсотків від загальної кількості дисциплін навчального плану оцінки «відмінно» – «А» – 90-100 балів, а з решти дисциплін та індивідуальних завдань – оцінки «добре» – «В» – (82-89 балів);

– захист кваліфікаційної роботи бакалавра на оцінку «відмінно» (90-100 балів). Про це робиться запис у протоколі засідання комісії зі спеціальності.

Якщо відповідь здобувача на захисті кваліфікаційної роботи бакалавра не відповідає вимогам рівня атестації, комісія приймає рішення про те, що він не пройшов атестацію здобувача вищої освіти і у протоколі засідання йому ставиться оцінка «FX» – менше 59 балів – незадовільно. У випадку, якщо здобувач не з'явився на засідання комісії для захисту кваліфікаційної роботи бакалавра, то у протоколі зазначається, що він не пройшов атестацію здобувача вищої освіти у зв'язку з неявкою на засідання.

Здобувачу, який не захистив кваліфікаційну роботу бакалавра, видається академічна довідка встановленого зразка з відрахуванням його з Академії.

Здобувачі, які не захистили кваліфікаційну роботу бакалавра, мають право на повторну, з наступного навчального року, атестацію протягом трьох років після відрахування з Академії в період роботи атестаційної комісії з відповідної спеціальності, згідно із затвердженим графіком. Повторно складаються і захищаються кваліфікаційні роботи бакалавра відповідної спеціальності, з яких була отримана незадовільна оцінка.

Перелік кваліфікаційних робіт бакалавра визначається за навчальним планом, який був чинним на момент відрахування.

**Начальник навчального відділу,
майор внутрішньої служби**

В.В. Співак

Додаток А

Зразок оформлення титульної сторінки кваліфікаційної роботи
МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ

Кафедра психології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
з пенітенціарної психології

(назва навчальної дисципліни)

на тему: _____

Курсанта (студента) _____ курсу _____ групи
спеціальність: 053 «Психологія»

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник: _____

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії:

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Чернігів – 20 ____

З М І С Т

ВСТУП

РОЗДІЛ 1.

1.1.

1.2.

1.3.

РОЗДІЛ 2.

2.1 .

2.2.

2.3.

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

УВП	Установа виконання покарань
СІЗО	Слідчий ізолятор
ДКВС України	Державна кримінально-виконавча служба України
ДУ «ЦП»	Державна установа «Центр пробації»
ВНЗ	Вищий навчальний заклад
Відділення СВР	Відділення соціально-виховної роботи
Відділення СПС	Відділення соціально-психологічної служби

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Нормативні акти:

1. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23.06.2005 № 2713-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2713-15> (дата звернення: 28.08.2019).
2. Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів: Закон України від 8.04.2014 р. № 1186 – VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1186-18> (дата звернення: 28.08.2019).
3. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк: Закон України від 17.03.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17> (дата звернення: 28.08.2019).
4. Про затвердження положень про програми диференційованого виховного впливу на засуджених: наказ № 1418/5 від 16.05.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0727-16> (дата звернення: 28.08.2019).
5. Про організацію соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими: наказ Міністерства юстиції України № 2300/5 від 04.11.2013. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1863-13> (дата звернення: 28.08.2019).
6. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань. Законодавство України. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE32462.html (дата звернення: 28.08.2019).

Навчальні підручники та посібники

7. Академічний курс кримінально-виконавчої психології: підручник / за заг. ред. Бочелюка В. Й. Чернігів: Десна, 2019. 608 с.
8. Бочелюк В. Й. Юридична психологія: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2010. 336 с.
9. Вачков И. В. Основы технологии группового тренинга. Москва, 2007. 256 с.
10. Вачков И. В. Психология тренинговой работы: содержательные, организационные и методические аспекты ведения тренинговой группы. Москва: Эксмо, 2007. 416 с.
11. Замула С. Ю. Профілактика впливу кримінальної субкультури на неповнолітніх засуджених у спеціальних виховних установах: навч.-метод. посібник. Біла Церква, 2011. 240 с.
12. Засоби виправлення та ресоціалізації засуджених до позбавлення волі: монографія / за заг. ред. А. Х. Степанюка. Харків: Кросроуд, 2011. 323 с.

13. Збірник нормативних документів і методичних рекомендацій з питань організації виховної та соціально-психологічної роботи серед осіб, засуджених до позбавлення волі / уклад. С. Скоков, Ю. Олійник, О. Янчук. Київ: Леся, 2002. 312 с.
14. Крейдун Н. П. Основи пенітенціарної психології: навч. посіб. / [Крейдун Н. П., Лактіонов О. М., Сорока А. В., Скоков С. І.]. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2007. 140 с.
15. Крейдун Н. П. Соціально-психологічні технології індивідуальної та групової роботи із засудженими жінками в пенітенціарних умовах. Харків: Основа, 2001. 121 с.
16. Кримінально-виконавчий кодекс України: станом на 16 січ. 2017 р. Харків: Право, 2017. 89 с.
17. Медведев В. С. Проблемы профессиональной деформации сотрудников органов внутренних дел. Киев: Изд-во КИВС, 1997. 158 с.
18. Медведев В. С. Робоча книга психолога УВП та СІЗО. Київ: Леся, 2000. 217 с.
19. Методичні рекомендації до складання характеристик на засуджених: [навч.-метод. посібник для персоналу ДКВС України] / [уклад.: С. О. Чебоненко, О. С. Третьак, В. В. Дрижак та ін.]. Чернігів: Чернігівський юридичний коледж Держдепартаменту України, 2007. 47 с.
20. Мороз Л. І. Психічні стани жінок у період відбування покарання в місцях позбавлення волі: посібник. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2012. С. 13–23.
21. Морозов О. М. Психологія особистості: оперативна аудіовізуальна діагностика: навчальний посібник. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2008. 328 с.
22. Олійник Л. М. Психодіагностика і корекція: навчально-методичний посібник з практичної психології. Миколаїв: Принт-Експрес, 2010. 218 с.
23. Синьов В. М. Професійне спілкування пенітенціарного персоналу: навчально-методичний посібник. Київ, 2003. 152 с.
24. Чебоненко С. О. Пенітенціарна психологія: навчальний посібник. Чернігів, 2011. 219 с.